

Maja Zalaznik,

Daša Farčnik, Marko Pahor, Janez Vodičar, Miha Lesjak

Ekonomski učinki športa: vidik velikih mednarodnih športnih prireditev

Economic effects of sport: the perspective of major international sporting events

Izvleček

V Sloveniji športa nismo velikokrat raziskovali ali o njem govorili z ekonomskega vidika, predvsem ne z vidika različnih ekonomskih učinkov športa in z njim povezanih dejavnosti. Šport ni več le telesna aktivnost, šport je danes neposredno in posredno, z vsemi povezanimi dejavnostmi, ena največjih industrij na svetu z mnogoterimi družbenimi in ekonomskimi učinki. Ker Slovenija spada med države, katerih prebivalci imajo visoko stopnjo nagnjenosti k športu in ga tudi podpirajo, poleg tega ga podpira tudi država, smo izvedli *Ciljni raziskovalni projekt VP-2344 (financerja MGTŠ in ARIS*)*, v katerem vrednotimo ekonomske in družbene učinke športa v Sloveniji, posebej na področju velikih mednarodnih športnih prireditev. Z njimi se Slovenija predstavlja kot odlična organizatorica in zanimiva športnoturistična destinacija. Rezultati projekta kažejo multiplikativne učinke takšnih prireditev. Vse učinke bi bilo smiselno zajeti v zbir satelitskih računov, ki bi vsaj obdobjno lahko pokazali, kolikšen je prispevek dejavnosti športa na BDP, zaposlenost in druge nacionalno pomembne makroekonomske kazalnike.

Ključne besede: Ekonomski učinki športa, mednarodne športne prireditve, merjenje multiplikativnih učinkov športa

Abstract

In Slovenia, we have not often researched or discussed sports from an economic perspective, especially not regarding the various economic effects of sports and related industries. Today, sports are no longer just a physical activity; today, sports, directly and indirectly, along with all related industries, represent one of the largest economic areas in the world with numerous social and economic effects. Since Slovenia is one of those countries where the population has a high propensity for sports and also supports it, as does the government, we conducted the Targeted Research Project VP-2344, financed by MGTŠ and ARIS, in which we assess the economic and social effects of sports in Slovenia, particularly in the field of large international sporting events. Through these events, Slovenia presents itself as an excellent organizer and as an interesting sports and tourism destination. The project's results show the multiplicative effects of such events. It would be sensible to include all effects and others in a set of satellite accounts that could at least periodically show what the most important economic implications are, such as impact on GDP, employability and other macroeconomic criteria.

Keywords: Economic effects of sport, big international sport events, measurement of multiplicative effects of sport

■ UVOD

Šport je v Sloveniji pomemben družbeni steber, ki pomeni podstat kakovosti življenja ne le splošnemu prebivalstvu, ampak daje možnosti izvajanja dejavnosti tudi številnim gospodarskim subjektom. Pomemben del športa, ki ima tudi v Sloveniji dolgo tradicijo, so športne prireditve – tekmovanja in srečanja na svetovni, evropski, nacionalni in

regijski ravni. Te prireditve uveljavljajo identiteto Slovenije v športu in širše, saj imajo ekonomske, med njimi tudi turistične, družbene, promocijske, okoljske in druge učinke. Pomen športnih prireditev je v svetu dobro prepoznan, predvsem tistih najbolj znanih in najbolj obiskanih, kot so olimpijske igre (v nadaljevanju: OI), nogometno svetovno prvenstvo, ameriški Super Bowl, teniški grand slami ipd. Kot navajajo Združeni narodi (angl. United Nations, v nadaljevanju: UN,

* Raziskava je nastala na podlagi CRP-projekta z naslovom »Učinek velikih mednarodnih športnih prireditev na BDP oziroma druge ključne socio-ekonomske in finančne kazalnike«, CRP VP-2344.

2015) in Svetovna turistična organizacija (angl. United Nations World Tourism Organization, v nadaljevanju: UNWTO, 2019), imajo športne prireditve pozitivne in negativne vplive, ki jih je mogoče uvrstiti v tri stebre trajnosti: ekonomski, okoljski in družbeni steber. Ker prireditve privabijo tekmovalce, ekipe in gledalce, ki niso iz lokalnega okolja, se pomembno povezujejo tudi s turizmom.

Kljub temu, da se organizatorji zavedajo pomena širših ekonomskih in promocijskih učinkov velikih športnih prireditev za Slovenijo in njeno promocijo, njihovi učinki niso sistematično merjeni in evalvirani. V zadnjem desetletju se uresničuje želja po merjenju učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev v Sloveniji s projekti, kot so evalvacija analize stroškov in koristi projekta Eurobasket 2013 (Ivaškovič, 2014), analiza velikih mednarodnih športnih prireditev v okviru Analize nacionalnega programa športa v Republiki Sloveniji 2000–2010 (Kolar in Verovnik, 2010) ter analize na podlagi satelitskih računov za šport (Farčnik idr., 2021), Planica 2023 (Planica, b. d.). Za merjenje ekonomskih učinkov (še) ni vzpostavljena enotna metodologija, ki bi omogočala primerljivost ekonomskih učinkov med različnimi športnimi dogodki, se pa vse bolj poudarjata okoljski in družbeni steber. Okoljski in družbeni vplivi se na splošno merijo v precej manjšem obsegu in manj sistematično, kar je v prihodnje treba spremeniti in razviti metodologijo, ki bo zajela ter merila tudi okoljske in družbene vplive športnih dogodkov. Prav temu je bil tudi namenjen navedeni projekt, katerega metodologijo in rezultate predstavljamo v nadaljevanju.

Da bi lahko čim bolj celostno opredelili učinke velikih mednarodnih športnih prireditev na bruto domači proizvod (v nadaljevanju: BDP) in druge ključne socioekonomske kazalnike, smo opravili analizo velikih mednarodnih športnih prireditev in njihovega potenciala v Sloveniji ter opredelili in na primerih ovrednotili njihove učinke. Pregledali smo tudi dozdajšnji način financiranja izbranih prireditev v Sloveniji ter literaturo z vidika načinov in virov financiranja velikih mednarodnih športnih prireditev doma in v tujini. Na podlagi pregleda smo pripravili predlog koncepta za odločanje o (so)financiranju velikih mednarodnih športnih prireditev ter razvili koncept merjenja učinkov (trije ključni stebri učinkov: ekonomski, družbeni, okoljski) in model.

Posebna značilnost raziskovanja je bila tudi opredelitev okoljskih in družbenih vplivov velikih mednarodnih športnih prireditev ter razumevanja športnih prireditev kot kreativnih platform za povezovanje različnih dejavnosti in družbenih odgovornosti, kot so kultura, dediščina, napredne tehnologije, digitalno in zeleno življenje ter ozaveščanja in umeščanja znamke »I feel Slovenia« (v nadaljevanju: IFS). Predlog merjenja učinkov poskuša opredeliti uravnoteženi sistem, ki je za organizatorje velikih mednarodnih športnih prireditev dosegljiv, izvedljiv ter ne povzroča prevelikih

dodatnih naporov in stroškov, hkrati pa je usklajen s smernicami ključnih mednarodnih športnih organizacij, kot je Mednarodni olimpijski komite (MOK).

Velike mednarodne športne prireditve in njihov pomen za Slovenijo

V splošnem med velike športne prireditve uvrščamo OI, sredozemske igre, univerzijade, svetovno in evropsko (mladinsko) prvenstvo, svetovni pokal ter mitinge in turnirje grand prix (NPŠ, Zakon o športu). Takšne prireditve so osrednji dogodek organizacijske kulture športa ter poleg svetovne in nacionalne pomembnosti ponujajo razvojne priložnosti za športne organizacije, lokalno okolje in gospodarstvo. Športne organizacije in lokalno okolje z njimi ustvarjajo oz. krepijo odnose s ciljnim trgi in porabniki. Velike mednarodne športne prireditve pomembno vplivajo tudi na razvoj športne panoge, zagotavljajo infrastrukturo, omogočajo razvoj kadrov in spodbujajo mlade k ukvarjanju s športom ali posamezno panogo. Dodatno velike mednarodne športne prireditve postajajo svetovno prepoznavni športni spektakli, ki prinašajo dramatičnost, ustvarjajo velike športne osebnosti, zasluške ter svetovno prepoznavnost in medijsko izpostavljenost gostiteljic. Pri tem je pomembna opredelitev velikih mednarodnih športnih prireditev, ki je v večini držav razdeljena na dva dela. Prva oblika velikih športnih prireditev zajema velike (pogosto poimenovane tudi mega) športne prireditve, kot so OI in paraolimpijske igre, šahovska olimpijada in svetovne igre, med velike športne prireditve pa spadajo druge mednarodne prireditve (Getz, 2007).

V Sloveniji Zakon o športu med velike mednarodne športne prireditve opredeljuje tiste, ki so vpisane v letni koledar športnih prireditev pri mednarodni športni zvezi in nacionalnih panožnih športnih zvezah, kot so OI in POI, evropske igre, mladinske OI, olimpijada gluhih, svetovne igre, univerzijade, svetovna in evropska prvenstva idr. Pomen teh prireditev opredeljuje tudi ReNPŠ (2026–2035). Zaradi prepoznavnosti pomena velikih mednarodnih športnih prireditev za slovenski turizem so te tudi pomemben steber Strategije slovenskega turizma 2022–2028 (MGRT, 2022).

Slovenija ima izjemno tradicijo organizacije velikih tekmovanj, saj je v zadnjem desetletju in tudi prej organizirala pomembna svetovna tekmovanja ter se svetu predstavila kot izjemna organizatorka. Na začetku organizacije velikih športnih tekmovanj se je Slovenija pojavljala predvsem pri zimskih športih, saj se je ohranila tradicija še iz časov skupne države, danes pa zajemajo velike športne prireditve tako rekoč vsa področja športa.

Velika mednarodna športna prireditve lahko vpliva tudi na rekreativne dejavnosti in kategorije starejših po končani

kariere (veterani). Te prireditve imajo prav tako pomemben vpliv na turistično dejavnost, saj tekmovalci na tekmovanje prihajajo s partnerji ali družinami in šport povezujejo z od dihom.

Nujni pogoj so vsekakor tudi ustrezna športna infrastruktura, ki je temelj za prizorišče velike mednarodne športne prireditve, ustrezno (so)financiranje velikih mednarodnih športnih prireditev ter še zlasti merjenje in evalvacija njihovih učinkov.

Učinki velikih mednarodnih športnih prireditev

Šport je v marsikateri državi postal pomembna gospodarska dejavnost, zato raziskujejo njegove multiplikativne učinke. Prav organizacija (angl. event management) in turizem, povezan s športnimi prireditvami, sta postala eden najhitreje rastočih delov gospodarstva, ki vpliva na razvoj turizma destinacij. Države in mesta, ki ustrezajo merilom za organiziranje velikih mednarodnih športnih prireditev, tekmujejo za pridobitev organizacije. Država gostiteljica lahko z izvedbo velikega športnega tekmovanja močno vpliva na domače gospodarstvo, družbene razmere, ključne gospodarske dejavnosti (npr. turizem, trgovino, gradbeništvo), podoba države in navsezadnje njeno globalno konkurenčnost. Kasimati in Dawson (2009) celo ugotavljata, da so prireditve, povezane s športnim turizmom, v izbranih regijah med letoma 1997 in 2005 pripomogle k 1,3-odstotni rasti domačega gospodarstva in znižanju stopnje brezposelnosti za 1,9 %. Roche (2000) poudarja, da je kljub velikan-skim finančnim vložkom konkurenca za organizacijo velikih mednarodnih športnih prireditev velika, saj so pričakovanja lokalne skupnosti in destinacije gostiteljice, povezana z dolgoročnim uspehom in koristmi v obliki rasti števila prihodov turistov (Kang in Perdue, 1994), mednarodne medijske izpostavljenosti in prepoznavnosti (Jeong in Faulkner, 1996) ter kakovosti življenja, zelo velika (Deccio in Baloglu, 2002).

Ekonomski vplivi

Številni avtorji (Andranovich idr., 2001; Cashman, 2006) so v svojih študijah že pred časom raziskovali vplive velikih mednarodnih športnih prireditev, saj te pripomorejo k povečanju ekonomske aktivnosti in mednarodne prepoznavnosti.

Med ekonomske vplive prištevamo predvsem turistične učinke oziroma dodatni turistični promet v državi ali regiji, porabo in prihodke organizatorjev ter splošne ekonomske učinke (Kang in Perdue, 1994; Getz, 2007; Preuss, 2007a, 2007b; Gratton in Preuss, 2008). Obiskovalci, sodelujoči in turisti na destinaciji običajno porabijo več kot povprečni turisti (od dva- do trikrat več), poleg tega obiščejo tudi druge znamenitosti v bližini športnega prizorišča, kar pomeni dodatne prihodke. Hkrati organizacija športnih dogodkov

omogoča promocijo destinacije (Richelieu, 2018). Velike mednarodne športne prireditve so lahko odlična promocija za ponudbo športnega turizma. Organizacija športnih dogodkov lahko ustvari delovna mesta in ponuja možnosti za zaslužek, tudi za manj privilegirane skupine in lokalno prebivalstvo. Ti dobijo priložnost za usposabljanje in pridobivanje novih kompetenc, ki jih lahko uporabijo tudi po koncu dogodka (Dwyer idr., 2006; Raharja idr., 2021). Poleg tega športni dogodki spodbujajo sodelovanje lokalnih podjetij in ponudnikov storitev, na primer prevozne storitve, preskrbe s hrano ali najem opreme (Chalip in Leyns, 2002; UNWTO, 2019).

Seveda se ob pozitivnih učinkih lahko pojavijo tudi negativni, ki se čutijo v povišanju cen blaga in storitev, višjih stroškov dela, zvišanju stroškov vzdrževanja nove in obnovljene športne infrastrukture ter prekinitvi normalnega poslovanja podjetij. Posledice se čutijo tudi v odhodih oz. izselitvah dela lokalnih prebivalcev in izogibanju pritisku večjega števila turistov zaradi organizacije velike športne prireditve (Dwyer idr., 2006; Getz, 2008). Prav tako organizirani športni dogodki pogosto koristijo le eni regiji in ne celotni skupnosti, hkrati je finančni rezultat športnih dogodkov pogosto negativen (Higham, 1999; Dwyer idr., 2006; Taks idr., 2011) ali pa se novozgrajena infrastruktura po koncu dogodka ne uporablja dovolj – primer so OI v Atenah 2004 (Gratton in Preuss, 2008). UNWTO (2019) tako priporoča oblikovanje produktov, ki združujejo športno ponudbo s turističnimi produkti v destinaciji, da bi povečali koristi za gostiteljsko območje.

Družbeni vplivi

Velike mednarodne športne prireditve prinašajo številne pozitivne in negativne družbenokulturne vplive, s katerimi se ukvarjajo številni avtorji (Deccio in Baloglu, 2002; Pillay in Bass, 2008; Ritchie idr., 2009; Pranić idr., 2012; Prayag idr., 2013; Kim idr., 2015). Delamere (2001) ugotavlja, da je zavedanje o vplivih, povezanih z organizacijo velikih športnih prireditev, pomembno z vidika ekonomskega in družbenokulturnega razvoja ter mora biti uravnoteženo. Čedalje več je raziskav, ki zaradi neusklajenih in enostranskih ekonomskih rezultatov (Kim in Walker, 2012) vključujejo tudi odnos lokalnega prebivalstva do družbenokulturnih vplivov velikih športnih prireditev (Fredline, 2005). Ritchie idr. (2009) ugotavljajo, da velike mednarodne športne prireditve pozitivno vplivajo na ponos, izboljšujejo kakovost življenja, zmanjšujejo socialno izključenost, krepijo kulturne vrednote in tradicijo ter gradijo identiteto naroda.

Športni dogodki imajo lahko tudi negativne družbene vplive, na primer izrabljanje za politične namene, koruptivne posege, uničevanje dediščine in okolja ali pa se zaradi zmanjšanja drugih gospodarskih dejavnosti zniža stopnja

zaposlenosti v teh panogah, kar negativno vpliva na lokalno skupnost. Premalo uporabljena ali zapuščena infrastruktura pa povzroča nezadovoljstvo lokalnega prebivalstva in upad kakovosti življenja v lokalnem okolju.

Okoljski vplivi

Okoljski vplivi ostajajo slabše raziskano področje v literaturi o merjenju različnih vplivov velikih mednarodnih športnih prireditev (Collins idr., 2009; Scandizzo in Pierleoni, 2018), čeprav se danes čedalje več raziskovalcev zaveda pomena njihovega merjenja. Teoretični pregled področja razkriva omejeno povezanost med organizacijo velikih mednarodnih športnih prireditev do razvoja turizma in okoljskimi vplivi (Ko in Stewart, 2002) ter nakazuje veliko potrebo po vpeljevanju trajnostnih praks. Velike mednarodne športne prireditve omogočajo spodbude po načrtovanju in nadzoru pri uvajanju politik recikliranja in nadzorovanja onesnaževanja okolja (Allen idr., 2005) ter so lahko odskočna deska za dvigovanje ravni okoljske ozaveščenosti lokalnega in širšega prebivalstva (Kim in Lee, 2006). Z vidika pozitivnih vplivov na okolje lahko pripomorejo tudi k ohranjanju fizičnega okolja in lokalne dediščine (Deccio in Baloglu, 2002; Prayag idr., 2013) ter se s premišljenim načrtovanjem in posegi v okolje uveljavijo kot pobudnik za obnovo mesta in okolice ter z gradnjo nove (športne) infrastrukture povezane obnove prometne in mestne infrastrukture (boljše povezave, manj škodljivih izpustov, ekološka vozila) (Klinmalai in Kae-wlai, 2023).

Seveda pa organizacija velike mednarodne športne prireditve prinaša tudi negativne vplive, ki se kažejo predvsem v posegih v prostor in lahko neugodno vplivajo na lokalne ekosisteme, presežke izpustov ogljikovega dioksida, obremenitve naravnega okolja, izkoriščanje rezerv nenadomestljivih naravnih virov ter vplivajo na podnebne spremembe (Kim idr., 2006; Jones, 2008; Ritchie idr., 2009).

A v zadnjih letih opažamo velik poudarek prav na pomenu ozaveščenega okoljskega razvoja pri načrtovanju velikih mednarodnih športnih prireditev. Odličen primer so OI v Londonu leta 2012, kjer so bili organizatorji iger uspešni pri pridobitvi izvedbe tudi zaradi okoljske strategije, oblikovane leta 2004, prav tako nedavne pariške OI (2024), pri katerih so v ospredje postavili trajnost in skušali preseči dozdajšnje standarde OI (npr. čiščenje reke Sene, mesta in podobno).

Trajnost in odgovornost pri organizaciji velikih mednarodnih športnih prireditev

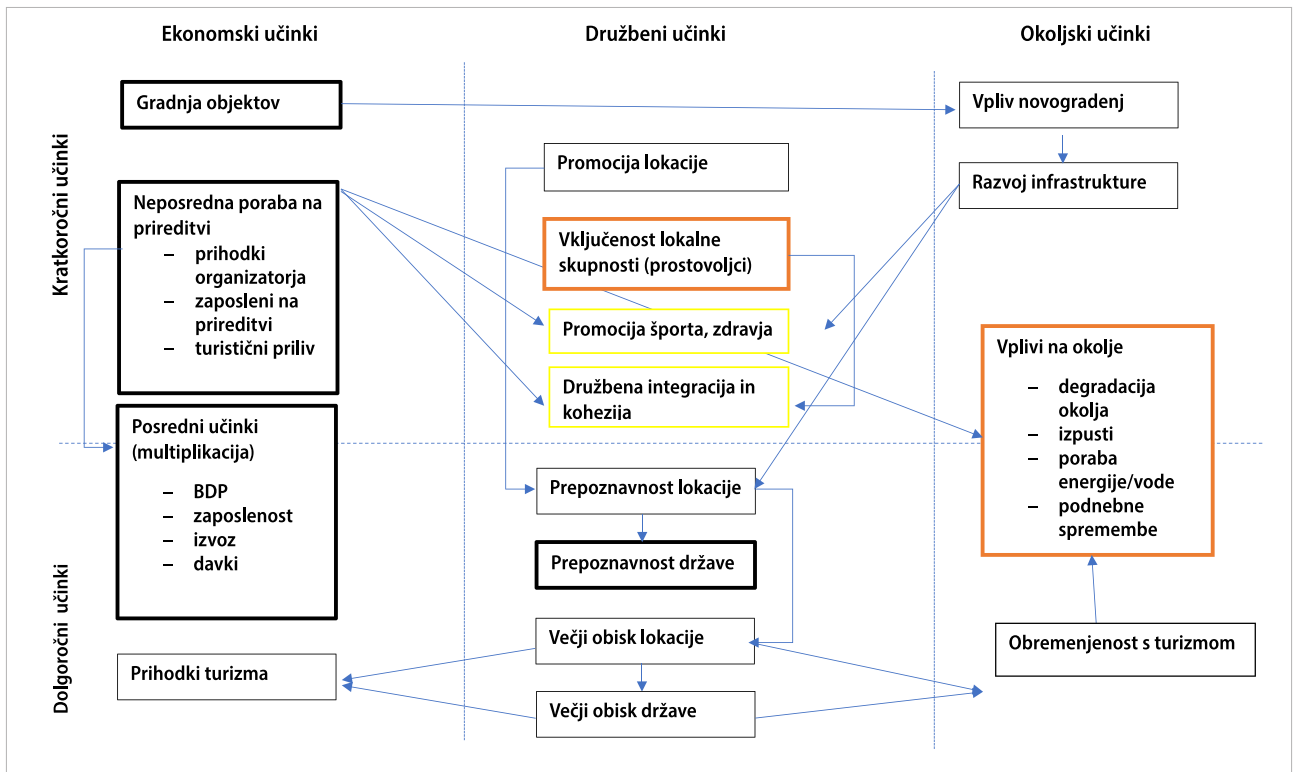
Na podlagi nekaterih slabo načrtovanih in finančno nevzdržnih organizacij velikih mednarodnih športnih prireditev in predvsem zaradi večje transparentnosti organizacije OI je MOK pripravil Agendo 2020. Dokument,

ki ga je sestavila skupina strokovnjakov, vsebuje štirideset (20 + 20) priporočil za bolj trajnostno, odgovorno in finančno vzdržno organiziranje prihodnjih zimskih in letnih OI ter drugih velikih svetovnih tekmovanj. Nadgrajuje se v Agendo 2020 + 5 (15 priporočil). Glavne značilnosti, povezane s finančno transparentnostjo in ustrezno zapuščino organizacije velikih športnih prireditev, zajete v obeh omenjenih agendah, so spremembe v procesu in financiranju izbire organizatorja velike mednarodne športne prireditve (angl. bidding process), pomenu zapuščine in trajnosti po končanem projektu, večji poudarek je tudi na prireditvenem programu v sorazmerju s športnim programom, vključevanju trajnosti in odgovornosti na področju delovanja organizatorjev, transparentnosti finančnega načrta projekta ter predvsem povezovanja, razumevanja in dialoga med športom in moderno družbo (International Olympic Committee, 2014).

Celoviti model učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev: predlog metodološkega pristopa

Na podlagi opravljenih analiz in ugotovitev ter povezave ekonomskih, družbenih in okoljskih učinkov (vidikov trajnosti) smo razvili **predlog modela merjenja celovitih učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev**, pri čemer z izrazom celovito zajemamo vsa tri glavna področja – ekonomsko, družbeno in okoljsko. Model celostnega spremljanja učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev je zastavljen dvodimenzionalno in je prikazan na Sliki 1. Prva dimenzija predstavlja temeljno naravo učinkov, ta je bodisi **ekonomska, družbena ali okoljska**. Druga dimenzija zaznamuje časovni **vidik**, ločimo namreč med kratkoročnimi in dolgoročnimi učinki. Učinki so medsebojno povezani, nekateri kaskadno povzročajo naslednje učinke. Glavne povezave so prikazane s puščicami. Nekatere učinke je mogoče kvantitativno izmeriti in celo denarno ovrednotiti, medtem ko je druge mogoče opredeliti le opisno in kvalitativno.

Največji merljivi ekonomski učinek običajno nastane med prireditvijo – ta pritegne veliko število športnikov in podpornih ekip, še več pa gledalcev. Pri tem ustvari prihodke iz prodaje vstopnic in televizijskih pravic, stroške v obliki najema dela, storitev, prostorov, energije ipd. Še večji vpliv imajo obiskovalci, ki ustvarjajo prihodke lokalnemu turizmu, gostinstvu, prometu, trgovini itd. Ekonomske učinke lahko pred prireditvijo in med njo merimo s sistemom spremljanja stroškov in prihodkov. Porabo energije in obremenitev okolja med prireditvijo uvrščamo med vplive na okolje, vključitev delavcev, predvsem iz lokalne skupnosti, promocijo športa in zdravja, družbeno integracijo in kohezijo pa med družbene vplive.

Slika 1: Celoviti model učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev

Vir: lastni prikaz

Vse tri skupine učinkov (ekonomski, družbeni in okoljski) se pojavljajo tudi dolgoročno (Müller idr., 2021). Tako gradnja pred prireditvijo kot tudi poraba med prireditvijo multiplikativno vpliva na gospodarstvo. Vsak evro, porabljen neposredno na prireditvi, je večkrat znova uporabljen. Multiplikativne učinke lahko ocenimo z uporabo analize »input-output«, pri čemer so zelo priročno orodje satelitski računi za šport. Na podlagi teh lahko ocenimo, kolikšni so dolgoročni ekonomski učinki prireditve na BDP, zaposlenost, davke, izvoz in druge dele delovanja gospodarstva.

Prireditve ima široke družbene učinke na lokalno okolje, pa tudi širše na regijo in državo. Večji obisk ima pozitivne ekonomske učinke (večji prihodki), a tudi negativne učinke na okolje. Večja obremenjenost s turizmom povzroča obremenjenost s hrupom in prometom, večjo porabo vode in energije, izpuste in onesnaževanje.

V modelu na Sliki 1 so prikazane glavne skupine učinkov – bolj natančne skupine učinkov se nanašajo na trajanje velike športne prireditve. V modelu so krepko označeni predlagani učinki, ki naj jih organizatorji velikih mednarodnih športnih prireditev merijo. Pri tem je treba vedeti, da se obseg in velikost učinkov razlikujeta tudi glede na vrsto velike mednarodne športne prireditve.

■ REZULTATI

Merjenje učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev

Merjenje vseh naštetih učinkov je kompleksno, saj so vplivi **neposredni, posredni in inducirani**, nekateri pa tudi težko finančno ovrednoteni in merljivi oziroma zahtevajo širok nabor podatkov in daljše obdobje (na primer vpliv dogodkov na prispevek k razvoju mest).

Ekonomski vplivi mednarodnih športnih prireditev se nanašajo na dodatno ustvarjeno porabo, ki jo lahko ločimo po vrsti proizvodov in porabe (Jago in Dwyer, 2014). Ustvarjajo porabo kot vmesno potrošnjo, končno potrošnjo, bruto investicije in izvoz. To pomeni, da dodatno porabo ustvarjajo naslednji največji in z vidika porabe najpomembnejši deležniki:

- Organizatorji in sodelujoči pri organizaciji (investicije v infrastrukturo, stroški gostinstva in namestitvev, transporta, informacijskih storitev, oglaševanja, produkcije medijskih vsebin, montaže, varovanja, čiščenja, zavarovanja, električnih naprav in ozvočenja itd.). Organizatorji sredstva za porabo pridobijo iz različnih virov, zato posebej ne opredeljujemo finančnih virov sponzorjev in partnerjev, ki pravzaprav namenijo sredstva za porabo organizatorjev.

- Udeleženci in obiskovalci (poraba za gostinstvo in namestitvev, transport, drugih storitev, trgovine ipd.). Ker so to večinoma turistično značilni produkti, se poraba udeležencev in turistov meri kot vpliv športnih dogodkov na turizem.
- Lokalne oblasti in država (predvsem z investicijami v infrastrukturo in stroški promocije).

Neposredna dodatna potrošnja, ki je neposredni ekonomski učinek, ima tudi posredne in inducirane učinke, sicer značilne za turistično potrošnjo in porabo na splošno. Poraba neposredno prispeva k dodatni proizvodnji podjetij in prihodkov. Ta podjetja pa za svoje delovanje kupujejo blago in storitve od drugih podjetij (na primer dobaviteljev hrane, čistilnih storitev ali gradbenih podjetij), zato ima neposredna poraba posredni učinek, ki spodbudi proizvodnjo, zaposlovanje in dohodek v širšem gospodarstvu. Inducirani učinki so rezultat dodatne porabe, ki izhaja iz povečanja dohodkov posameznikov, zaposlenih v podjetjih in sektorjih, ki so s porabo ustvarili prihodek. Ko ti posamezniki porabijo svoj dodatni dohodek v gospodarstvu, to ustvarja nadaljnjo gospodarsko aktivnost. Ti trije učinki ustvarijo tako imenovani **multiplikativni učinek** – skupni ekonomski učinek nekega dogodka je večkratnik neposrednega učinka. Prek multiplikacije se poraba v enem sektorju prelije v druge sektorje in gospodarstvo na splošno (Preuss, 2007b; Gratton in Preuss, 2008). Tako športni dogodki ustvarjajo delovna mesta tudi v dejavnostih, ki na prvi pogled niso povezane z izvirnim športnim dogodkom.

V Sloveniji se predvideni ekonomski vplivi ocenjujejo že pri kandidaturi destinacije oziroma organizacijskega odbora športne prireditve, predvsem kadar gre za t. i. mega športni dogodek (Lesjak, 2018). V zadnjem obdobju organizatorji čedalje bolj že vnaprej načrtujejo ustrezno zbiranje podatkov in merjenje učinkov (npr. Planica 2023, EYOF, EHF, svetovni pokal v biatlonu idr.) (Farčnik idr., 2023).

Tabela 1:
Ocena ekonomskih učinkov za izbrane primere

EKONOMSKI UČINKI	BMW IBU svetovni pokal v biatlonu 2018	Žensko evropsko roketno prvenstvo 2022	Olimpijski festival evropske mladine 2023
Neposredni ekonomski učinki (v mio €)	3,8	2,3	9,2
Posredni ekonomski učinki (v mio €)	2,8	1,7	9,6
Inducirani učinki (v mio €)	8,3	6,4	28,3
Skupaj multiplikativni učinki (v mio €)	14,9	10,5	47,0
Multiplikator za podjetja	1,7	1,7	2,0
Dolgoročni multiplikator za gospodarstvo	4,0	4,5	5,1

Vir: lastni izračun.

V Tabeli 1 je primer ocene ekonomskih učinkov, na podlagi katerih lahko ugotovimo, da je na SP v biatlonu leta 2018, ženskem roketnem prvenstvu leta 2022 in olimpijskem festivalu evropske mladine leta 2023 največji delež multiplikativnih učinkov prispeval inducirani učinek. Skupno so imeli multiplikativni učinki prireditev velik razpon od 10,5 milijona do kar 47 milijonov evrov.

V raziskavi smo nadalje opredelili tudi vplive na promocijo ter na pomen znamke I feel Slovenia. Pri tem gre tako za globalno, regionalno kot lokalno izpostavljenost, izboljšanje podobe ter ustvarjanje blagovne znamke destinacije (kot tudi v Knott, 2024; Ziakas, 2023). Merjenje okoljskih in širših družbenih učinkov (npr. lokalno okolje, zgodovina, dediščina prireditve, promocijski in medijski učinki na različnih ravneh) prav tako prispevajo v celovito sliko učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev. Nekatere izmed njih lahko neposredno izmerimo, druge pa le kvalitativno ali kvantitativno ocenimo. Vse pa da uvid v številčnost in dimenzije učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev, ki smo jih do zdaj morda zanemarjali.

Posebno področje danes, in to ne le v športnih prireditvah, zavzemajo zaveze o trajnosti. V Sloveniji je zavedanje o pomenu trajnostne organizacije velikih mednarodnih športnih prireditev čedalje bolj uveljavljeno in pomembno. Slovenija je denimo leta 2023 po desetih letih znova gostila dve zelo pomembni veliki mednarodni športni prireditvi, ki sta (vsaka po svoje) trajnosti namenili veliko pozornosti in s tem postavili visoke standarde trajnostne organizacije velikih športnih prireditev. Gre za EP v roketu za ženske (dvoranska izvedba) in FIS SP v nordijskem smučanju Planica 2023 (izvedba na prostem v Nordijskem centru Planica). Za merski pristop k vrednotenju dosežkov (ali mankov) trajnostnosti smo v okviru projekta razvili merske kriterije, ki jih lahko organizatorji priredijo glede na vrsto oz. naravo velike športne prireditve. S tem smo povezali vsa aktualna področja učinkov in njihovega merjenja.

■ RAZPRAVA IN ZAKLJUČEK

Ob upoštevanju opisane sekundarne in primarne analize ter raziskovanja globalnih, regionalnih in lokalnih virov ter na podlagi razpoložljivih podatkov odločevalcem predlagamo, naj se postopno in po korakih udejjanja prikazani **celoviti model učinkov velikih mednarodnih športnih prireditev**. Model je merljiv, tako kot so posamezni učinki, bodisi kvantitativno bodisi kvalitativno. Za doseg tega cilja je treba organizatorje in odločevalce v povezavi z velikimi mednarodnimi športnimi prireditvami ozaveštevati in izobraziti o tem, kako je treba pripraviti predlog za pridobitev organizacije velike mednarodne športne prireditve, pa tudi, kako čim bolj objektivno že pri predpripravi in v pripravi pridobiti, zavesti, spremljati in evalvirati ustrezne podatke oz. ocene (tam, kjer objektivni podatki niso mogoči). Tako bi lahko dobili ustrezne ocene oz. pričakovanja glede potencialnih učinkov, hkrati pa dober uvid v vrste in multiplikacijo učinkov odločitve o pridobitvi in izvedbi velike športne prireditve. Pri tem poudarjamo, da se obseg oz. velikosti učinkov razlikujejo glede na vrsto velike mednarodne športne prireditve.

Država mora torej imeti strategijo razvoja organizacije velikih mednarodnih športnih tekmovanj, ki mora biti medresorsko usklajena, saj ima veliko športno tekmovanje učinke na več področjih, ne samo na gospodarskem. Poleg tega je treba gospodarske subjekte spodbuditi k vlaganju v organizacijo velikih mednarodnih športnih prireditev z vidika prepoznavnosti podjetja, institucij in države ter s tem zagotoviti zmanjšanje obremenitve dela (davke). Prav tako je pomembno, da se v zakonodajni okvir umestijo novejša usmeritve glede sofinanciranja, izvedbe postopkov kandidatur ter njihovih napovedi in izvedbe prireditev z namenom, da se vzpostavi večja preglednost, predvsem pa bolj smiselno strateško in operativno načrtovanje prireditev za ustrezno obdobje (od pet do sedem let) v prihodnost.

Dolgoročno načrtovanje gotovo prinaša večje multiplikativne učinke na BDP, zato je nujno, da učinke merimo in evalviramo ter da država vzpostavi satelitske račune za šport, ki bodo pokazali mnogoterost vpliva športne dejavnosti na različne makroekonomske in družbene dejavnike.

■ LITERATURA

- Allen, J., O'Toole, W., McDonnell, I. in Harris, R. (2005). *Festival and special event management* (3. izd.). Milton, Australia: John Wiley & Sons.
- Andranovich, G., Burbank, M. J. in Heying, C. H. (2001). Olympic Cities: Lessons Learned from Mega – event Politics. *Journal of Urban Affairs*, 23(2), 113–131.
- Cashman, R. (2006). *The Bitter Sweet Awakening. The Legacy of the Sydney 2000 Olympic Games*. Sydney: Walla Walla Press.
- Chalip, L. in Leyns, A. (2002). Local Business Leveraging of a Sport Event: Managing an Event for Economic Benefit. *Journal of Sport Management*, 16(2), 132–158. <https://doi.org/10.1123/jsm.16.2.132>
- Collins, A., Jones, C. in Munday, M. (2009). Assessing the Environmental Impacts of Mega Sporting Events: Two Options? *Tourism Management*, 30(6), 828–837.
- Deccio, C. in Baloglu, S. (2002). Non-host community resident reactions to the 2002 Winter Olympics: the spillover impacts. *Journal of Travel Research*, 41(1), 46–56.
- Delamere, T. A. (2001). Development of a scale to measure residents' attitudes toward the social impacts of community festivals, Part II: Verification of the scale. *Event Management*, 7(1), 25–38.
- Dwyer, L., Forsyth, P. in Spurr, R. (2006). Economic Impact of Sport Events: A Reassessment. *Tourism Review International*, 10(4), 207–216. <https://doi.org/10.3727/154427206779367118>
- Farčnik, D., Knežević Cvelbar, L., Pahor, M., Zalaznik, M. (2021). Satelitski računi za šport. Ljubljana: Univerza v Ljubljana, Ekonomska fakulteta, RCEF, 2021.
- Farčnik, D., Knežević Cvelbar, L., Pahor, M., in Zalaznik, M. (2023). Ekonomski vplivi športnih dogodkov v Sloveniji. V: Redek, T. (ur.), Ulčakar, T. (ur.). *Uspešno, inovativno gospodarstvo, trajnostno-naravnana potrošnja in država blaginje kot temelji prihodnjega razvoja Slovenije*. Ljubljana: Ekonomska fakulteta, Založništvo.
- Fredline, E. (2005). "Host and guest relations and sport tourism". *Sport in Society*, 8(2), 263–279.
- Getz, D. (2007). *Event Studies: Theory, Research and Policy for Planned Events*. Oxford: Elsevier.
- Getz, D. (2008). Event tourism: Definition, evolution, and research. *Tourism Management*, 29(3), 403–428.
- Gratton, C. in Preuss, H. (2008). Maximizing Olympic Impacts by Building Up Legacies. The International *Journal of the History of Sport*, 25(14), 1922–1938. <https://doi.org/10.1080/09523360802439023>
- Higham, J. (1999). Commentary - Sport as an Avenue of Tourism Development: An Analysis of the Positive and Negative Impacts of Sport Tourism. *Current Issues in Tourism*, 2(1), 82–90. <https://doi.org/10.1080/13683509908667845>
- Ivašković, I. (2014). *Analiza stroškov in koristi projekta Eurobasket 2013: Zaključno poročilo*. Ekonomska fakulteta.
- Jago, L. in Dwyer, L. (2014). *Economic evaluation of special events: Challenges for the future*. In The Future of Events & Festivals. Routledge.
- Jones, C. (2008). Assessing the environmental impact of a major sporting event. *Tourism Economics*, 14, 343–360.
- Kang, Y.-S. in Perdue, R. (1994). Long-Term Impact of a Mega-Event on International Tourism to the Host Country. *Journal of International Consumer Marketing*, 6(3-4), 205–225. https://doi.org/10.1300/J046v06n03_11
- Kasimati, E. in Dawson, P. (2009). Assessing the impact of the 2004 Olympic Games on the Greek economy: A small macroeconomic model. *Economic Modelling*, 26(1), 139–146.
- Kim, W. in Walker, M. (2012). Measuring the social impacts associated with Super Bowl XLIII: preliminary development of a psychic income scale. *Sport Management Review*, 15(1), 91–108.
- Kim, W., Jun, H. M., Walker, M. in Drane, D. (2015). Evaluating the perceived social impacts of hosting large-scale sport tourism events: Scale development and validation. *Tourism Management*, 48, 21–32.
- Klinmalai, S. in Kaewlai, P. (2023). Major Event-led Strategy for Urban Development and Revitalization. *Journal of Architectural Planning, Research and Studies*, 20(2), 123–142. <https://doi.org/10.56261/jars.v20.251603>
- Knott, B. (2024). *Major sport events and nation branding*. In Research Handbook on Major Sporting Events (str. 440–448). Edward Elgar Publishing.

25. Ko, D. W. in Stewart, W. P. (2002). A structural equation model of residents' attitudes for tourism development. *Tourism Management*, 23 (5), 521–530.
26. Kolar, E. in Zaletel, Z. (2013). *Management (športnih) prireditvev*. Ljubljana: Agencija Poti.
27. Lesjak, M. (2018). *Velike športne prireditve in turizem : teoretični in raziskovalni vidik merjenja vplivov velike športne prireditve*. Koper: Založba Univerze na Primorskem.
28. Mednarodni olimpijski komite - MOK (2022). *Future Host Questionnaire*. Pridobljeno 10.12.2023 iz https://stillmed.olympics.com/media/Documents/Olympic-Games/Future-Host/Future-Host-Questionnaire-Olympic-Winter-Games.pdf#_ga=2.191999532.702462009.1709553738-1396174574.1709553738
29. MGRT (2022). Strategija slovenskega turizma 2022-2028. Pridobljeno 15.12.2023 iz <https://www.gov.si/assets/ministrstva/MGTS/Dokumenti/DTUR/Nova-strategija-2022-2028/Strategija-slovenskega-turizma-2022-2028-dokument.pdf>
30. Müller, M., Wolfe, S. D., Gaffney, C., Gogishvili, D., Hug, M. in Leick, A. (2021). An evaluation of the sustainability of the Olympic Games. *Nature Sustainability*, 4(4), Article 4. <https://doi.org/10.1038/s41893-021-00696-5>
31. Planica 2023 (b.d.). www.planica2023.si
32. Pillay, U. in Bass, O. (2008). Mega-events as a response to poverty reduction: the 2010 FIFA World Cup and its urban development implications. *Urban Forum*, 19(3), 329–346.
33. Pranić, L., Petrić, L. in Cetinić, L. (2012). Host population perceptions of the social impacts of sport tourism events in transition countries: Evidence from Croatia". *International Journal of Event and Festival Management*, 3(3), 236–256.
34. Prayag, G., Hosany, S., Nunkoo, R. in Alders, T. (2013). London Residents' support for the 2012 Olympic Games: the mediating effects of overall attitude. *Tourism Management*, 36, 629–640.
35. Preuss, H. (2007a). The Conceptualisation and Measurement of Mega Sport Event Legacies. *Journal of Sport & Tourism*, 12(3-4), 207–228. <https://doi.org/10.1080/14775080701736957>
36. Preuss, H. (2007b). *The impact and evaluation of major sporting events*. London/New York: Routledge.
37. Preuss, H. in Solberg, H. A. (2006). Attracting major sporting events: the role of local residents. *European Sport Management Quarterly*, 6(4), 391–411.
38. Raharja, D. S. P., Kusmaedi, N., Ma'Mun, A. in Berliana, B. (2021). Sports facilities create jobs? The economic impact of the presence of sports facilities. *JUARA : Jurnal Olahraga*, 6(1), 107–114. <https://doi.org/10.33222/juara.v6i1.1120>
39. Resolucija o Nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2014–2023 (Uradni list RS, št. 26/14).
40. Resolucija o nacionalnem programu športa v Republiki Sloveniji za obdobje 2026–2035 (ReNPŠ26–35), stran 6137.
41. Richelieu, A. (2018). A sport-oriented place branding strategy for cities, regions and countries. *Sport, Business and Management: An International Journal*, 8(4), 354–374. <https://doi.org/10.1108/SBM-02-2018-0010>
42. Ritchie, B. W., Shipway, R. in Cleeve, B. (2009). Resident's perceptions of mega-sporting events: A non-host city perspective of the 2012 London Olympic Games. *Journal of Sport & Tourism*, 14(2), 143–167.
43. Roche, M. (2000). *Mega-events and Modernity*. London: Routledge.
44. Solberg, H. A. in Preuss, H. (2007). Major Sport Events and Long-Term Tourism Impacts. *Journal of Sport Management*, 21(2), 213–234. <https://doi.org/10.1123/jsm.21.2.213>
45. Taks, M., Kesenne, S., Chalip, L. in Green, C. (2011). Economic Impact Analysis Versus Cost Benefit Analysis: The Case of a Medium-Sized Sport Event. *International Journal of Sport Finance*, 6(3), 187–203.
46. UN General Assembly, Transforming our world : the 2030 Agenda for Sustainable Development, 21 October 2015, A/RES/70/1. Dostopno na: <https://www.refworld.org/docid/57b6e3e44.html>
47. UNWTO. (2019). Sport tourism and the sustainable development goals. <https://doi.org/10.18111/9789284419661>.
48. Zakon o športu (ZŠpo-1) RS 29-1523/2017
49. Ziakas, V. (2023). Leveraging sport events for tourism development: The event portfolio perspective. *Journal of Global Sport Management*, 8(1), 43-72.

dr. Maja Zalaznik
Univerza v Ljubljani Ekonomska fakulteta
maja.makovec@ef.uni-lj.si